รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

Library Management Model Based on the Sangahavatthu Principles of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Lower Northern Region

ชนากานต์ สิงห์เรือง[1] ธานี เกสทอง[2] และวรกฤต เถื่อนช้าง[3]
Chanakan Singrung, Thanee Gesthong and Worrakrit Thuenchang

Received: May 03, 2026
Revised: October 31, 2026
Accepted: October 31, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ จำนวน 152 รูป/คน โดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 รูป/คน ใช้แบบบันทึกการสัมมนา และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบโดยผู้บริหาร บรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด จำนวน 14 รูป/คน ใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.42) 2) รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) ส่วนนำ ประกอบด้วยแนวคิด หลักการ และวัตถุประสงค์ของ

[1-3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: chanakankang.2560@gmail.com , Tel. 086-9924787

รูปแบบ (2) ส่วนเนื้อหาและแนวทางการดำเนินงาน ประกอบด้วยการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการองค์การ ด้านบุคลากร ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี ด้านการให้บริการ และด้านการประเมินผลและพัฒนา โดยบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทาน การให้และแบ่งปันความรู้และทรัพยากร ปิยวาจา การสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพและสร้างสรรค์ อัตถจริยา การปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและผู้ใช้บริการ และสมานัตตตา การปฏิบัติต่อบุคลากรและผู้ใช้บริการอย่างเสมอภาคและสม่ำเสมอ และ (3) ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและบุคลากรในการนำหลักสังคหวัตถุธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุดอย่างเป็นรูปธรรม และ 3) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า ด้านความถูกต้อง ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการห้องสมุด, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รูปแบบ, หลักสังคหวัตถุธรรม

Abstract

This research aimed to 1) study the state of library management at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2) develop a library management model based on the Sangahavatthu principles for Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and 3) evaluate the developed library management model. This research and development study was conducted in three phases. In Phase 1, the state of library management was studied with a sample of 152 administrators, faculty members, and staff, including both monks and laypersons, using a questionnaire with a reliability coefficient of .95. Data were analyzed using mean and standard deviation. In Phase 2, the model was developed through a connoisseurship seminar with seven experts, using a seminar record form, and data were analyzed through content analysis. In Phase 3, the model was evaluated by 14 administrators, librarians, and library staff using an evaluation form, and data were analyzed using mean and standard deviation. The results revealed the following: 1) The overall state of library management at Mahachulalongkornrajavidyalaya University was at a high level

($\overline{X}$ = 4.41, SD = 0.42). 2) The developed library management model based on the Sangahavatthu principles consisted of three parts: (1) an introduction, comprising the concepts, principles, and objectives of the model; (2) content and operational guidelines, covering six aspects of library management, namely planning, organizing, personnel, information resources and technology, services, and evaluation and development, integrated with the four Sangahavatthu principles: dana (giving and sharing knowledge and resources), piyavaca (communicating with polite and constructive speech), atthacariya (working for the benefit of the community and library users), and samanattata (treating personnel and users equitably and consistently); and (3) conditions for success, emphasizing the participation of administrators and personnel in applying the Sangahavatthu principles to library management in concrete ways. 3) The evaluation of the model found that its accuracy, feasibility, propriety, and utility were all at the highest level.

Keywords: Library Management, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Model, Sangahavatthu Principles

บทนำ

การจัดการศึกษาถือเป็นภารกิจสำคัญของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 ที่กำหนดให้รัฐต้องจัดให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในทุกช่วงวัย ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ยังมุ่งเน้นการพัฒนากำลังคนสมรรถนะสูงและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ (ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมดิจิทัล การจัดการศึกษายังคงเผชิญความท้าทาย โดยเฉพาะการปรับตัวของแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และรูปแบบการให้บริการที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้ใช้ในยุคปัจจุบัน

แนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learner-centered approach) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) โดยมีห้องสมุดเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการเข้าถึงองค์ความรู้และพัฒนาทักษะสารสนเทศ (UNESCO, 2021) ในบริบทของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการห้องสมุดควรบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาแนวทางการบริหารห้องสมุดให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการและแหล่งพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาจิตใจของผู้ใช้บริการ

ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศที่มีความสำคัญต่อการศึกษา การค้นคว้า และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงความรู้จากหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ตามความสนใจและความต้องการของตนเอง อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ห้องสมุดต้องปรับรูปแบบการให้บริการให้ทันสมัย ทั้งการพัฒนาระบบสืบค้นข้อมูล การให้บริการหนังสือและวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายและเพียงพอ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัย ดังนั้น การบริหารจัดการห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการและการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนแปลงไป (นพพล เผ่าสวัสดิ์, 2564)

ห้องสมุดมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลาย ห้องสมุดจึงไม่ได้มีบทบาทเพียงการจัดเก็บและให้บริการทรัพยากรสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล การส่งเสริมการใช้คลังปัญญาสถาบัน การสร้างนวัตกรรมการสอนการรู้สารสนเทศดิจิทัล การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรห้องสมุด เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม (สุบิน ไชยยะ, พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และปิยพงษ์ สุเมตติกุล, 2563)

จากการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่ามีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณในการ

พัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ความล้าสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศ บุคลากรขาดทักษะด้านดิจิทัล และรูปแบบการให้บริการที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ห้องสมุดยังมีบทบาทจำกัดอยู่ภายในสถาบัน ไม่ได้ขยายสู่ชุมชนอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งที่บริบทพื้นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้กับวัด ชุมชน และสถานศึกษาในท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาและบริบทดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดที่สามารถบูรณาการทั้งหลักการบริหารสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการนำหลักสังคหวัตถุธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ การให้บริการ และการพัฒนาคุณค่าทางจิตใจของผู้ใช้บริการ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดเชิงพุทธที่สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้ได้องค์ความรู้เชิงทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาห้องสมุด การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุด ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม และระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

การวิจัยระยะนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์กรอบแนวคิดการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์การ 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี 5) ด้านการให้บริการ และ 6) ด้านการประเมินผลและพัฒนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ จำนวนทั้งสิ้น 255 รูป/คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 รูป/คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตั้งแต่ระดับน้อยที่สุดถึงระดับมากที่สุด

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการห้องสมุด เพื่อกำหนดกรอบเนื้อหาและสร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน จากนั้นนำแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา ก่อนเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) พบว่าข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 ทุกข้อ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 รูป/คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.954 ก่อนจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 7–28 กุมภาพันธ์ 2569 ด้วย

แบบสอบถาม จำนวน 152 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบทั้ง 152 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อศึกษาระดับสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดทั้งรายด้านและภาพรวม

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

การวิจัยระยะนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดในระยะที่ 1 โดยเฉพาะประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำในแต่ละด้าน มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการบริหารจัดการห้องสมุดและหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เพื่อยกร่างรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดที่เหมาะสมกับบริบทของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง โดยกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนนำ ประกอบด้วยแนวคิด หลักการ และวัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ส่วนเนื้อหาและแนวทางการดำเนินงาน ประกอบด้วยการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน โดยบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรม 4 และ 3) ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จ จากนั้นนำร่างรูปแบบเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบและพัฒนาโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 รูป/คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบและการบริหารการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการห้องสมุด จำนวน 1 คน โดยพิจารณาจากคุณวุฒิทางการศึกษา ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ การบริหารการศึกษา และการบริหารจัดการห้องสมุด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเอกสารและเครื่องมือ จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ 1) เอกสารประกอบการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสรุปผลการศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดในระยะที่ 1 2) ร่างรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม 3) แบบตรวจสอบรูปแบบสำหรับการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และ4) แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม โดยเครื่องมือได้รับการพิจารณาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบและเอกสารประกอบการสัมมนาเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความสอดคล้องขององค์ประกอบ และแนวทางการนำรูปแบบไปใช้ โดยดำเนินการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญในวันที่ 5 เมษายน 2569 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ จากนั้นรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำมาปรับปรุงองค์ประกอบและแนวทางการดำเนินงานของรูปแบบ พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิม จำนวน 7 รูป/คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของคู่มือ ก่อนปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับองค์ประกอบ แนวทางการดำเนินงาน และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ส่วนข้อมูลจากแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลผลตามเกณฑ์มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงรูปแบบและคู่มือให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

การวิจัยระยะนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยนำรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในระยะที่ 2 มาประเมินคุณภาพของรูปแบบใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความถูกต้อง 2) ด้านความเหมาะสม 3) ด้านความเป็นไปได้ และ 4) ด้านความเป็นประโยชน์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุด โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 14 รูป/คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ที่มีบทบาทหน้าที่หรือประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการห้องสมุดและการบริหารสถานศึกษา เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบตามประเด็นที่กำหนด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน ตอนที่ 2 แบบประเมินคุณภาพของรูปแบบใน 4 ด้าน ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 17 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยผู้วิจัยสร้างแบบประเมินจากการศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

กับการประเมินรูปแบบ และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ก่อนปรับปรุงเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ประเมิน จำนวน 14 รูป/คน ในการประเมินรูปแบบ จากนั้นรวบรวมและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งรายข้อ รายด้าน และภาพรวม โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย 5 ระดับ เพื่อพิจารณาระดับความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า โดยภาพรวม พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง โดยภาพรวม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.42) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง โดยภาพรวม

ด้านที่	การบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง	ระดับความคิดเห็น			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	ด้านการวางแผน	4.45	0.46	มาก	1
2	ด้านการจัดการองค์การ	4.43	0.43	มาก	2
3	ด้านบุคลากร	4.40	0.52	มาก	4
4	ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี	4.37	0.50	มาก	6
5	ด้านการให้บริการ	4.42	0.44	มาก	3
6	ด้านการประเมินผลและพัฒนา	4.38	0.46	มาก	5
รวมเฉลี่ย		**4.41**	**0.42**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวางแผน ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.46) รองลงมา คือ ด้านการจัดการองค์การ ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.43) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดและนำประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้านมาบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วย 1) แนวคิดและหลักการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 และ2) วัตถุประสงค์ของการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

ส่วนที่ 2 เนื้อหาและแนวทางการดำเนินงาน ประกอบด้วยการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน โดยบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ดังนี้

ด้านการวางแผนแบบมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการสนับสนุนข้อมูลและทรัพยากรตามหลักทาน การรับฟังความคิดเห็นและสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามหลักปิยวาจา การวางแผนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามหลักอัตถจริยา และการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา

ด้านการจัดการองค์การด้วยความเกื้อกูลและเสมอภาคตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรตามหลักทาน การสื่อสารและมอบหมายงานด้วยถ้อยคำสุภาพตามหลักปิยวาจา การจัดระบบงานให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การตามหลักอัตถจริยา และการปฏิบัติต่อบุคลากรอย่างเป็นธรรมตามหลักสมานัตตตา

ด้านการพัฒนาบุคลากรด้วยการแบ่งปันความรู้ตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการสนับสนุนโอกาสและทรัพยากรในการพัฒนาตามหลักทาน การให้คำแนะนำและกำลังใจ

ตามหลักปิยวาจา การนำความรู้ไปใช้พัฒนางานตามหลักอัตถจริยา และการส่งเสริมโอกาสในการพัฒนาบุคลากรอย่างเท่าเทียมตามหลักสมานัตตตา

ด้านการบริหารทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีอย่างทั่วถึงตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรสารสนเทศตามหลักทาน การให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้บริการด้วยถ้อยคำสุภาพตามหลักปิยวาจา การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกตามหลักอัตถจริยา และการส่งเสริมการเข้าถึงสารสนเทศอย่างเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา

ด้านการให้บริการด้วยความเอื้อเฟื้อตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการแบ่งปันความรู้และทรัพยากรตามหลักทาน การให้บริการด้วยถ้อยคำสุภาพตามหลักปิยวาจา การให้ความช่วยเหลือและคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการตามหลักอัตถจริยา และการให้บริการอย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติตามหลักสมานัตตตา

ด้านการประเมินผลและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มุ่งเน้นการสนับสนุนข้อมูลและทรัพยากรเพื่อการพัฒนาตามหลักทาน การสื่อสารผลการประเมินอย่างสร้างสรรค์ตามหลักปิยวาจา การนำผลการประเมินไปปรับปรุงการดำเนินงานตามหลักอัตถจริยา และการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการประเมินและพัฒนาอย่างเสมอภาคตามหลักสมานัตตตา

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมของบุคลากร การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การให้บริการโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการ และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุดได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 7 รูป/คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ารูปแบบทั้ง 3 ส่วนมีความเหมาะสม พร้อมเสนอแนะให้ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนาสมรรถนะบุคลากร และยกระดับการให้บริการโดยยึดผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้รูปแบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง มีผลการประเมินทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเป็น

ประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.85, S.D. = 0.27) รองลงมา ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}$ = 4.82, S.D. = 0.29) ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}$ = 4.80, S.D. = 0.34) และด้านความถูกต้อง ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.36) ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะด้านความเป็นประโยชน์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง

1. การศึกษาสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการห้องสมุดอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการวางแผนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อการกำหนดทิศทางและแนวทางการดำเนินงานของห้องสมุด ซึ่งการวางแผนเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยกำหนดเป้าหมาย จัดลำดับความสำคัญของงาน และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงาน อีกทั้งยังช่วยให้การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ มีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับภารกิจของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ยังเป็นด้านที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการและสนับสนุนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพลอยธัญญา ปภาพิชญ์ธนันท์ (2565) ที่พบว่า สภาพการบริหารจัดการห้องสมุดยุคใหม่ของคณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านทรัพยากรสารสนเทศมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงที่สุด โดยเสนอให้มีการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายและทันสมัย พัฒนาช่องทางการเข้าถึงฐานข้อมูล และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน เพื่อให้การบริการห้องสมุดสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการมากยิ่งขึ้น

2. การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนนำ 2) เนื้อหาและแนวทางการดำเนินงาน และ 3) เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนารูปแบบดำเนินการบนพื้นฐานของสภาพการบริหารจัดการห้องสมุด โดยนำประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้านมาพัฒนาและบูรณาการกับหลักสังคห

วัตถุธรรม 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ทำให้รูปแบบมีความเชื่อมโยงระหว่างหลักการบริหารจัดการกับหลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นการเกื้อกูล การสื่อสารที่ดี การทำประโยชน์ต่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค โดยครอบคลุมการบริหารจัดการห้องสมุดทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์การ การพัฒนาบุคลากร การบริหารทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี การให้บริการ และการประเมินผลและพัฒนา ส่งผลให้รูปแบบมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การกำหนดเงื่อนไขความสำเร็จยังช่วยให้เห็นถึงปัจจัยสนับสนุนการนำรูปแบบไปใช้ ทั้งการสนับสนุนของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมของบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยผลการตรวจสอบและยืนยันรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 รูป/คน พบว่า รูปแบบทั้ง 3 ส่วนมีความเหมาะสม พร้อมเสนอให้พัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สมรรถนะบุคลากร และการให้บริการที่ยึดผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในเชิงแนวคิดและองค์ประกอบ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการห้องสมุดให้สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสนทยา สาลี (2562) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบบริการห้องสมุดที่เน้นผู้ใช้บริการสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ผู้ให้บริการ 2) ปัจจัยสนับสนุนการบริการ 3) ผู้ใช้บริการ และ 4) ปัจจัยภายนอก โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบาย การจัดองค์กร การพัฒนาบุคลากร การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ตลอดจนการจัดบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดจำเป็นต้องกำหนดองค์ประกอบและปัจจัยสนับสนุนให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริการได้อย่างเหมาะสม

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผลการประเมินทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยนำสภาพการบริหารจัดการห้องสมุดมาบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ทำให้รูปแบบสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะด้านความเป็นประโยชน์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อาจเนื่องมาจากรูปแบบมีแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการห้องสมุดได้อย่างเป็นระบบ ส่วนด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้สะท้อนถึงความสอดคล้องกับภารกิจและทรัพยากรของห้องสมุด ขณะที่ด้านความถูกต้องแสดงถึงความสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการและหลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการ จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบที่

พัฒนาขึ้นมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการห้องสมุดของมหาวิทยาลัยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพร กุมภา, ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน และสายทิพย์ ยะฟู (2564) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ผลการประเมินรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบผ่านกระบวนการพัฒนา ปรับปรุง และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการบริหารงาน แสดงให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบและการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้รูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยของนำเสนอ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง มีลักษณะเป็น โมเดลวงกลม 3 ชั้นที่บูรณาการสัมพันธ์กัน ได้แก่

วงกลมชั้นในสุด คือ รูปแบบการบริหารจัดการห้องสมุดตามหลักสังคหวัตถุธรรม ซึ่งเป็นข้อค้นพบหลักของการวิจัย

วงกลมชั้นที่ 2 คือ หลักสังคหวัตถุธรรม 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) ที่ใช้เป็นกรอบในการบูรณาการกับการบริหารงาน

วงกลมชั้นที่ 3 คือ แนวทางการดำเนินงานเชิงปฏิบัติ ครอบคลุมการบริหารจัดการห้องสมุด 6 ด้าน โดยสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการวางแผน เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากร การสื่อสารเชิงบวก การวางแผนบนฐานข้อมูล และความเสมอภาคในการมีส่วนร่วม

2. ด้านการจัดองค์การ เน้นการมอบหมายงานตามศักยภาพ การสื่อสารที่ชัดเจน การทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ และการบริหารอย่างเป็นธรรม

3. ด้านบุคลากร ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง การสร้างแรงจูงใจ การนำความรู้ไปใช้ และการให้โอกาสอย่างเท่าเทียม

4. ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี พัฒนาทรัพยากรให้ทันสมัย สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ และความเสมอภาคในการเข้าถึง

5. ด้านการให้บริการ มุ่งเน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ให้บริการด้วยความสุภาพ รวดเร็ว มีคุณภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ

6. ด้านการประเมินผลและพัฒนา นำผลประเมินไปใช้พัฒนา สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ควรกำหนดนโยบายจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลให้ทันสมัย ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลอย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

2) ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและหน่วยงานห้องสมุดควรกำหนดนโยบายพัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านเทคโนโลยีและการให้บริการ โดยบูรณาการหลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค

3) ด้านการให้บริการ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและหน่วยงานห้องสมุดควรกำหนดนโยบายพัฒนาบริการดิจิทัลและการให้บริการที่ยึดผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง โดยประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการให้สะดวก รวดเร็ว และเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยี ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและระบบเทคโนโลยีดิจิทัลให้ทันสมัย โดยจัดหาทรัพยากรที่สอดคล้องกับความต้องการของพระนิสิต นิสิต คณาจารย์ และบุคลากร พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะการใช้สารสนเทศและประเมินผลการใช้ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ

2) ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและหัวหน้าห้องสมุดควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรห้องสมุด โดยปรับปรุงบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน ส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการให้บริการ ตลอดจนประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรม 4 ในการสร้างความร่วมมือและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานและสามารถให้บริการแก่พระนิสิต นิสิต คณาจารย์ และผู้ใช้บริการได้อย่างมีคุณภาพ

3) ด้านการให้บริการ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเหนือตอนล่าง ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงระบบการให้บริการโดยพัฒนาบริการออนไลน์และบริการดิจิทัล ส่งเสริมจิตบริการและการสื่อสารตามหลักสังคหวัตถุธรรม 4 รวมทั้งจัดระบบรับฟังความคิดเห็นและประเมินความพึงพอใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พระนิสิต นิสิต คณาจารย์ บุคลากร และประชาชนที่เข้ามาใช้บริการได้รับบริการที่สะดวก รวดเร็ว และตรงตามความต้องการ

คำรับรองและการเปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน

1. การเปิดเผยผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

ผู้เขียนขอรับรองว่าไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนที่อาจส่งผลต่อการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัย

2. การใช้ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสนับสนุนการจัดทำต้นฉบับ (Generative AI and AI-assisted Technologies in the Writing Process)

ผู้เขียนใช้ปัญญาประดิษฐ์ ได้แก่ ChatGPT เพื่อสนับสนุนการเรียบเรียงภาษาและตรวจทานต้นฉบับ และใช้ NotebookLM เพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย โดยผู้เขียนตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหากับผลการวิจัย และรับผิดชอบต่อเนื้อหาทั้งหมด ทั้งนี้ ไม่ได้ใช้ปัญญาประดิษฐ์แทนการเก็บรวบรวมหรือวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

3. คำรับรองเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล (Data Availability Statement)

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยสามารถขอรับได้จากผู้เขียนตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงการรักษาความลับและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมวิจัย

4. คำรับรองด้านจริยธรรมการวิจัย (Ethics Statement)

การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดการวิจัยแก่ผู้เข้าร่วมก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความยินยอมโดยสมัครใจ โดยคำนึงถึงการรักษาความลับและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนการนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม

5. แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย (Funding)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทุนส่วนตัวของผู้วิจัย โดยไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

6. การระบุบทบาทของผู้มีส่วนร่วมตามหลัก CRediT

ชนากานต์ สิงห์เรือง มีบทบาทในการกำหนดแนวคิดการวิจัย, การออกแบบวิธีวิจัย , การเก็บรวบรวมข้อมูล, การจัดการข้อมูล, การวิเคราะห์ข้อมูล, การตรวจสอบความถูกต้อง, การจัดทำร่างต้นฉบับ และการทบทวนแก้ไขต้นฉบับ

ธานี เกสทอง มีบทบาทในการกำกับดูแล, การตรวจสอบความถูกต้อง

วรกฤต เถื่อนช้าง มีบทบาทในการกำกับดูแล, การตรวจสอบความถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมพร กุมภา, ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน, และสายทิพย์ ยะฟู. (2564). รูปแบบการบริหารงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(2), 17–33.

นพพล เผ่าสวัสดิ์. (2564, 26 กันยายน). *บทบาทของห้องสมุดและแนวโน้มพฤติกรรมการอ่านที่เปลี่ยนไป.* https://op.mahidol.ac.th/ga/posttoday-31/

ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา.* เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 1–143.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 27). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พลอยธัญญา ปภาพิชญ์ธนันท์. (2565). แนวทางการบริหารจัดการห้องสมุดยุคใหม่ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(12), 61–76.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1–90.

สนทยา สาลี. (2562). *การพัฒนารูปแบบบริการห้องสมุดที่เน้นผู้ใช้บริการสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏ* [ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. https://doi.org/10.14457/STOU.the.2019.80

สุบิน ไชยยะ, พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, และปิยพงษ์ สุเมตติกุล. (2563). กลยุทธ์การบริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 48(2), 260–279.

UNESCO. (2021, November 1). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. https://www.unesco.org/en/articles/reimagining-our-futures-together-new-social-contract-education